

Máté Éva

KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉS A NESZŰRBEN

A Magyar Vöröskereszt – a Nemzetközi Vöröskereszt anyagi támogatásával – 2003-ban hirdette meg a hátrányos helyzetben élő kisebb közösségek integrációs törekvéseinek támogatását. Jászsági Területi Szervezetünk – ismerte a Jászberény határában fekvő neszúri szőlőkben élők problémáját, és a megoldatlanság miatt egyre növekvő feszültséget – úgy döntött, hogy bekapcsolódik a helyzetet megoldani igyekvő programba. Az előkészítő munka helyzetelemzésből, szükségletfelmérésből és közösségi gyűlés megtartásából állt.

Helyzetelemzés, rövid történeti áttekintés

Jászberényhez közigazgatásilag 18 külterületi körzet kapcsolódik. Itt él a lakosság 10 %-a, közel 3000 fő. Ebből egy az Öregerdővel és Hajtával határolt rész a *Neszúr*, amely döntően szőlőterület.

A Jászságban a szőlőművelésről a XVI. századból vannak források. A török hódoltság utáni évszázadokban a szőlőművelés a gazdálkodás fontos részévé vált. A halványvörös, savanykás ízű jászsági bor fokozatosan kiszorította a jászok ősi italát, a kölesből készült bozát. A II. világháborút követően az egyéni szőlőskertek mellett megjelent az állami gazdaság saját pincészetében – jászsági rizling – palackozott borával. A gazdaság a rendszerváltás után részekre esett szét, de az egyéni gazdaságok helyzetét is több tényező negatívan befolyásolta.

A zártkertek különleges színfoltjai a vidéki Magyarországnak. A városhoz közel helyezkednek el, könnyen megközelíthetők, gazdálkodásra, pihenésre egyaránt alkalmasak. A Neszúr tökéletesen megfelelt ennek a képletnek, hiszen Jászberénytől 8 kilométerre a 31-es út mellett fekszik. Az 1970-es években a jászberényiek mellett, sokan – más, távolabbi települések lakosai is - vásároltak itt úgynevezett hobby telkeket, és építettek rá a szerszámos-kamráról – emeletes házig különböző épületeket.

A rendszerváltás időszakára a nem jászberényi illetőségű tulajdonosok jórészt megöregedtek és nem vállalták a további munkát, vagy az utazással, műveléssel járó költségeket nem bírták anyagilag, ezért megváltak földjeiktől, vagy elhagyták. Jellemző ez részben a városi tulajdonosokra is, ezért a tulajdonviszonyok meglehetősen kaotikusakká váltak. Az elhagyott földeket ellepte a parlagfű, a gazdálkodás is átrendeződött, mert a szőlő – gyümölcs helyett a szántóföldi művelés és a fóliás kertek is megjelentek.

Ugyancsak a tulajdonváltást követően megváltozott a lakosság összetétele is. Az őslakosok mellett a városból kiköltözött roma lakosság jelentős számban jelent

meg. Elkezdődött a más területekről való beköltözés - javarészt Budapest környékéről -, részben legálisan az olcsóbb megélhetés reményében, továbbá illegálisan, az elhagyott viskók feltörésével, estenként pedig a lakásmaffia által teremtett kényszerhelyzet következményeként. Jelenleg a Neszűrben hivatalosan 310 bejelentett lakos él, de a fent említett okok miatt számuk folyamatosan változik (2005-ben 254 családot regisztráltak).

A hivatalosan a 431,5 hektáros (4130 négyzetméter) területen szétszórtan 75 tanya helyezkedik el. A főútra merőleges dűlők villamosítása az 1970-es években a tulajdonosok összefogásával valósult meg, ezért a házak ill. a kunyhók egy része villanyvilágítással rendelkezik.

A területen dominál a homoktalaj következtében az utak viszonylag jól járhatók, télen azonban gondokat okoz a hó eltakarítása. A dűlőket keresztdűlők tagolják. A területen a dűlőkre való utalás, vagy házszám kevés helyen lelhető fel.

A vizet fűrt kutakból nyerik a tulajdonosok, melyet újszülöttek esetén a védőnők bevizsgálatnak, egyéb esetben nem. A WC-k ürögdrósek. Több család is használ egy WC-t. Tisztításuk nem megoldott. A szerszámos bódéból átalakított házak kis alapterületűek, a nagy családlétszám miatt folyamatos lakhatásra részben alkalmatlanok.

A családok többsége szegényes körülmények között él, a szülők többsége munkanélküli, így a gyerekek után járó szociális juttatások képezik a család jövedelmét.

A terület közbiztonsága az utóbbi években romlott, nőtt a lakásbetörések, lopások száma. Bár ebben az évben a polgárőrség felállításával és a fokozottabb rendőri ellenőrzés következtében megállni látszik a folyamat. (Elszaporodtak a gazdátlan kutyák is.)

A szervezett szemétszállítás megoldatlan. Lakossági kezdeményezéssel próbálkoztak kitararítani a területet, részben sikerrel. Most pedig két konténer került a területen elhelyezésre.

A lakosság korösszetétele változó. A Neszűrben főleg a roma családok körében sok a gyermek, de közel 25 %-a a lakosságnak egyedülálló idős ember.

Az óvodába, iskolába járást megnehezíti az a körülmény, hogy a gyerekeknek több kilométert is kell télen-nyáron gyalogolniuk a 31-es úton közlekedő buszhoz, amely nem minden esetben áll meg.

A tanyán élő egyedülálló idősök helyzetének javítására a Magyar Vöröskereszt az 1980-as évek elején jótékony célú adományokból, rendezvények bevételeiből megvásárolt egy terepjáró autót, mely a Neszűrben élő idősök ellátását is szolgálja. A városi gondozószolgálat naponta szállít részükre meleg ebédet, ételmezt, gyógyszert.

Az újszülöttek ellátását a területen három védőnő oldja meg, a Családsegítő Gyermekjóléti Szolgálat folyamatosan figyelemmel kíséri a gyerekek életkörülményeinek alakulását. Orvoshoz a városba kell menni.

A külterületen élő lakosság egyéb ellátása részben megoldott. Két élelmiszerbolt

működik, az egyik a Neszűrben, a másik Öregerdön található. Az egyéb hivatalos összejövetelekre az önkormányzati gyermektábor – hajdani tanyasi iskola - épülete áll rendelkezésre. Sem közösségi élet, a folyamatos információcsere céljára szolgáló épület, sem hivatalos szórakozóhely nincs. Alkalmanként az Öregerdeiek Baráti Köre rendezvényeket, bálakat tart a gyerektábor épületében.

A felvázolt helyzet így- vagy úgy az egész Neszűr lakosságát hátrányos helyzetbe kényszeríti, jelentős előítélettel kell szembenézniük, melyen változtatni kell a helyi lakosok aktív részvételével, az összefogás erejével is.

A szükségletfelmérés fontosabb tanulságai

Elkészítésére 2003. október 27-29. között került sor, melyben a Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Karának tíz szociálpedagógus hallgatója, a Vöröskereszt Területi Szervezete, a jászberényi Családsegítő – Gyermekjóléti Szolgálat családgondozója, valamint a polgármesteri hivatal szociális munkatársa vettek részt.

A felmérés során 69 kérdőívet töltöttek ki. Ebből 56 volt az életvitelszerűen Neszűrben lakók száma, míg 13 telektulajdonos. Ez a területen jelenleg nyilvántartott lakosságszámhoz viszonyítva, több mint 30%-os felmérésnek tekinthető. A megkérdezettek közül a nők aránya 48%, a férfiaké 52%. Életkorukat tekintve 18 és 40 év közöttiek 50%, a 40 és 60 év közöttiek 28%, 61 év felett 22%. A megkérdezettek 28 %-a vallotta magát romának.

A kérdések elsősorban a családra, anyagi helyzetre, iskolai végzettségre, munkaviszonyra, megélhetésre, egészségi állapotra és a lakóköznyezet milyenségére koncentráltak.

A megkérdezettek 78%-a aktív korú. Jellemző a nagyarányú és a tartós munkanélküliség. A nők jelentős része GYES-en van, egy részük főállású anya, és sokan nem dolgoznak. A válaszadók közül 10% dolgozik hivatalosan, 27% nyugdíjas, 63% jövedelme GYES-ből, családi pótlékből, illetve gyermekvédelmi támogatásból áll. A megkérdezettek 61%-a szegénynek tartja magát.

A három vagy több gyermeces családok aránya 32%. A gyermekek 75%-a 15 év alatti. A családok jelentős része megélhetési problémával küzd, melynek oka az alacsony jövedelem, munkanélküliség, a sok gyermek, rossz egészségi állapot.

A kérdésekre adott válaszokból kiderült, hogy a megkérdezettek közül 9 fő költözött a Neszűrbe az elmúlt évben. Vannak, akik a fővárosból, a főváros környékéről, illetve többen Jászberény városból költöztek ide.

A felmérésből és az elhangzott véleményekből lesűrhető, hogy konfliktus van az őslakosok és a betelepülők között, a roma és a nem roma lakosság között, melynek oka a nagy számú garázdaság, a gyakori lopások, a megművelt földterületek és az ingatlanok rongálása. Mindezek mellett problémát jelent az egymással szembeni intolerancia megléte is.

A lakosok jelentős része rossznak tartja egészségi állapotát. Magas a rokkantnyugdíjasok száma. A kedvezőtlen lakáshelyzet is hozzájárul a rossz egészségi állapot kialakulásához. A lakáshelyzetet vizsgálva megállapítható, hogy a lakosok jelentős része komfort nélküli lakásokban él. Jellemző a kis lakás, ami egy, legfeljebb két félszobát jelent. A megkérdezettek 90%-a saját lakásban lakik, 10% pedig bérlő az ingatlant. A bérelt ingatlanok jelentős része nem lakás céljára szolgáló épület, melyben általában egy kicsi helyiség található. Általános tapasztalat, hogy nagy a zsúfoltság, hiszen három vagy annál több ember él 5-6 négyzetméteres helyiségben. Ez jelentősen befolyásolja mindennapi életüket. A gyerekek nem tudnak nyugodtan tanulni, a felnőttek pedig nem tudnak regenerálódni.

Közkifolyó nem található a dűlőkben, ezért a vízellátást – az ÁNTSZ által be nem vizsgált – fűrt kutakból biztosítják, de ezen kutak száma is kevés a területen. Ezért nem egyszerű megoldani olyan alapvető dolgokat, mint pl. főzés, mosás, mosogatás és tisztálkodás. Vannak olyan ingatlanok, ahol még a villany sincs bevezetve. Petróleumlámpával, vagy pedig gyertyával világítanak. A fűtést fával vagy szénrel oldják meg. További gondot okoz, hogy nem minden ingatlanhoz tartozik ürgödrös árnyékszék, ami környezetszennyezéshez és közegészségügyi problémákhoz vezet. A mindennapi életet nehezíti a várostól való távolság. Gondot okoz a városba történő közlekedés, hiszen vannak olyan családok, ahol nincs pénz buszjegyre sem.

A Neszürben lakók nem tartják megfelelőnek az infrastruktúrát. Csak fűrt kutak vannak és nincs közvilágítás. Az utak télen – a lakók elmondása szerint – járhatatlanok. Összesen két bolt található a területen. Jellemző az illegális hulladéklerakás, illetve más környezetszennyezés is.

A lakosság iskolai végzettségét vizsgálva megállapítható, hogy az idősök jelentős részének csak 5-6 osztályos általános iskolai végzettsége van. A gyermekek iskolai végzettsége magasabb a szüleiknél. A fiatalabb generációra jellemző, hogy elvégezte a 8. osztályt, illetve közülük néhányan szakmát is tanultak, egy részük a felnőtté válás után is a szülőkkel él.

A közösségi gyűlés lefolyása és tapasztalatai

A 2003. november 15-én lezajlott gyűlés célja a szükségletfelmérés eredményeinek ismertetése után a közösségben rejlő erőforrások feltérképezése, a problémák és megoldási lehetőségek közös megfogalmazása, és annak meghatározása, hogy miben tud a lakosság szerepet vállalni.

Az összejevetelen a következő célkitűzések fogalmazódtak meg:

- Az őslakosság, beköltözők és a romák fogadják el egymást, és tudjanak együtt tevékenykedni.
- A külterületen élők egészségi állapota és a gyermekek életesélyei javuljanak
- Váljanak alkalmassá a munkavállalásra

– A közösségi szellem erősítése érdekében szabadidős rendezvények szervezése

Az aktív közösségfejlesztésre irányuló tevékenység

A tényleges munka 2004-ben kezdődött meg, miután Jászberény Város Önkormányzata elfogadta a Neszűr hosszú távú gazdaságfejlesztési koncepcióját, és programunkat 1000000 forinttal támogatta. (Ehhez pályázati úton 1 100000 forintot nyertünk a Nemzetközi Vöröskeresztől.) A rendelkezésre álló eszközökből a következők megoldását kezdeményeztük:

- 1) Az egészségi állapot javítása problémakört több irányból közelítettük meg. Szerveztünk szűrővizsgálatokat (vérnyomás-mérés, vércukor, koleszterin-szint mérése, ultrahangos vizsgálat, csontritkulás mérése), egészségügyi felvilágosító előadásokat, bemutatókat gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt elsősegélynyújtás, házi betegápolás, csecsemőgondozás témakörben.

A testi egészség megóvásának nélkülözhetetlen része a lelki egészség, ezért a családon belüli konfliktushelyzetek feloldása, kezelése témában is tartottak előadást önkénteseink.

Tavasszal és ősszel nagyszabású lomtalanítási akcióra mozgósítottuk az egész Neszűr lakosságát. Minden dűlőben több napon át konténerek voltak kihelyezve, és az évek során felhalmozódott szemét nagy részét összeszedték – a jászberényi szolgáltató pedig elszállította –, így tisztább lett a terület.

Az egészségvédelem tárgykörébe is tartozik a parlagfü elleni küzdelem. Ennek érdekében a jászberényi Növény- és Talajvédelmi Szolgálat és a Vöröskereszt közös felhívást tett közzé, hogy mindenki a saját területén irtsa ki a gyomot, megelőzve az allergiás tünetek kialakulását.

Az egészséges ivóvíz biztosítására egyetlen – anyagilag is megoldható – lehetőség volt, egy közkifolyó létesítése, mely a városi ivóvízhálózatra csatlakozik. Ez a MOL -kúttal szemben megvalósult. Innen télen-nyáron garántáltan elfogadható minőségű ivóvízhez jutnak a külterületi lakosok.

- 2) A gyermekek – a címben megfogalmazódott módon – a program központjába kerültek. Mivel közel 80 gyerek jár be nap mint nap jászberényi iskolába a területről, első dolgunk volt annak megoldása, hogy időben és biztonságosan beérjenek az első órára. Erőfeszítéseink eredményeként mind Nagykáta, mind Jászfelsőszentgyörgy irányából menetrend szerint tanítási napokon közlekedő egy-egy újabb autóbuszjáratot biztosított a Jászkun Volán. Másik gondként jelentkezett a korrepetálások megszervezése. Először Öregerdőn, a táborban próbálkoztunk, kevés sikerrel. Az őszy folyamán viszont az általános iskolákban jóval nagyobb sikerrel, személyre szabottan a pedagógusok segítségével segítettük a felzárkóztatást.

A Vöröskereszt több, mint 20 éve szervez nyári tábort rászoruló gyermekek részére. Ezt 2004. július 19-23 között – az iskolák javaslata alapján – 35 fő, 5-6.

osztályos külterületen élő gyerek számára rendeztük meg Öregerdön, ahol az ismeretszerzés mellett alkalom nyílt a szabadidő hasznos eltöltésére és kreativitást fejlesztő programokra is.

- 3) A munkanélküliség csökkentése érdekében február hónapban a munkaügyi központ szakembere munkavállalási és képzési tájékoztatót tartott a külterületi lakosok részére. Jelentős részük nem rendelkezik 8 osztályos iskolai végzettséggel, ezért számukra lehetőséget biztosítottak, hogy 10 hónapos tanfolyam keretében ezt bepótolhassák. A munka világába történő visszakövetelést pályorientációs tréningekkel segítettük elő. A 7-8. osztályos tanulók részére pedig pályaválasztási tanácsadást szerveztünk. A befektetett energia nem kamatozott a vártnak megfelelően, kevesen éltek a felkínált lehetőséggel.
- 4) A gyűlésen megfogalmazott igényeknek megfelelően a közösségi szellem erősítése érdekében a felnőtt lakosság részére két rendezvényt tartottunk Öregerdön a táborban. A nők részére „anya napot”, melyen Bobák József vendéglátós szakember tartott az egészséges táplálkozással kapcsolatos előadást és bemutatót. A férfiak részére megszerveztük Szántai Tibornak, az önkormányzat egészségügyi és sportbizottsága elnökének irányításával az „apa napot”, melyen kispályás labdarúgó bajnokságot tartottunk. A jó hangulatú versenyen 5 csapat vett részt Neszűr és Öregerdő térségéből.

A programba az előkészítéstől fogva bekapcsolódott a jászberényi Családsegítő –Gyermekjóléti Szolgálat, de más szakterületek képviselői is (munkaügyi központ, egészségügyi szolgálat, ÁNTSZ). A helyi tanítóképző főiskola hallgatói részt vettek a szükségletfelmérésben. A rendezvények előkészítésében és lebonyolításában segítettek a Vöröskereszt önkéntesei, és kis számban a helyi lakosok (boltosok, postás). Minden rendezvényünkről rendszeresen hírt adott a helyi média, közzétette felhívásainkat és bemutatta sikeres akcióinkat.

Az ismertetett rendezvénysorozat a Vöröskereszt pályázatára épült, de más szervezetek is végeztek önálló tevékenységet a Neszűrben. A teljesség igénye nélkül felsorolok néhányat:

A polgármesteri hivatal egy szociális munkást alkalmazott a neszürri területre, további öt munkanélkülit alkalmazott a kerékpárutak menténe rendbetételére. A terület önkormányzati képviselője többek között új autóbusz megállókat is készíttetett. Az Öregerdeiek Baráti Köre szemétyűjtést szervezett, a polgármesteri hivatal viszont külön veszélyes-hulladékgyűjtést. A Lehel Vadásztársaság megfékezte a kóbor kutyák elszaporodását. A rendőrség megerősített ellenőrzéseket folytatott a Polgárőrséggel együtt. A Cigány Kisebbségi Önkormányzat megvizsgálta a munkanélküliség helyzetét, és Mikulás-csomagot osztott a rászoruló családoknak. A SZIE Szociálpedagógia Tanszéke Szarvák Tibor szociológus vezetésével többirányú felmérést végzett a területen „Neszűr, Öregerdő, Portelek – A szegénység a konfliktus?” címmel.

A program értékelésére mind a Jászberényi Önkormányzatnál, mind a Vöröskeresztnél sor került. Célszerűnek tartottuk a folytatást két okból: részben a Neszűr mellett Hajta és Öregerdő lakossága is bejelentette részvételi szándékát, részben 2004-ben még nem alakult ki az a kívánt önszerveződő közösség, mely képes lett volna az önálló érdekérvényesítésre.

2005-ben újabb pályázatot nyújtottunk be a Magyar Vöröskereszthez és Jászberény Város Önkormányzatának bizottságaihoz, és így összesen 1 060000 forint állt rendelkezésünkre. Az újabb program – épülve a 2004. évre – tartalmaz egészségmegőrző, szabadidős rendezvényeket, de ezen túl új elemeket is.

A tavasz folyamán szűrővizsgálatot szerveztünk, valamint lomtalanítási akciót. A télen összegyűlt szemét elszállításra került, és az év során több helyen ismétlődő jelleggel kerültek konténerek kihelyezésre. Ugyancsak ebben az időszakban két nagy közösségi rendezvényt tartottunk Öregerdő tábortanban. Anyák napja alkalmából a külterületen élő gyermekek saját műsorukkal köszöntötték az édesanyákat. A férfiak paprikás krumpli főzőversenyen mérték össze tudásukat, „az eredményt” az ünnepség után közösen fogyasztottuk el. A gyerekek számára pedig játszótér és póni lovaglást szerveztünk.

Május végén került sor a gyermeknapra. Színes, szórakoztató programokat biztosítottunk a résztvevőknek. A gyerekek adományból játékot és édességet kaptak. A felnőttek megrendezték a tavalyi futball mérkőzés visszavágóját.

Neszűr és Öregerdő térségében egy-egy közösségi tér került kialakításra, mely sportolási lehetőséget biztosít (asztalitenisz, teke, futball), de egyúttal a lakosság találkozási pontjait is jelenti. A 8. dűlőben lévő boltnál a sportolási lehetőség mellé játszótér is készül. Az Öregerdőben lévő boltnál pedig egy sportpálya és egy szalonnasütő is elkészült. Szervezetünk a rászorulóknak részére nagy mennyiségben juttatott ki az év folyamán lakossági gyűjtésből származó ruhaneműt és bútort is. Új eleme a programnak az információigény, mely jobb helyzetbe hozhatja a külterület társadalmát ügyeinek intézésében. Ebben a Polgármesteri Hivatal munkatársai lesznek segítségükre.

Jászberény Város Önkormányzata ebben az évben is több területen adott segítséget a külterületi lakosoknak. Megvizsgálták a közvilágítás kialakításának lehetőségeit, valamint egy önálló rendőrség létrehozását a Neszűrben.

A 2005-ös program hihetetlen lakossági összefogást hozott, hiszen a kevesebb pályázati pénz mellé legalább ilyen értékben társadalmi hozzájárulás is kapcsolódott, és már körvonalazódik egy egyesület kialakulása, mely alapjául szolgálhat a további szerveződéseknek.

A Vöröskereszt közel 2 év óta végzett pártatlan és semleges karitatív munkájával úgy érzem elértük már azt a célt, hogy önálló, érdekeiket érvényesíteni tudó közösség alakuljon ki, amelyik alkalmas ügyeinek intézésére, és megfelelő információk birtokában együtt fog működni a különböző testületekkel és szervezetekkel saját életminőségének javításában.

Szabóné Gara Irén

JÁSZBERÉNY KÖRNYEZETVÉDELMI ÖRÖKSÉGE

Jászberény napjainkban a magyar kisvárosok egyik legiparosodottabb, kereskedelmi, gazdasági, szolgáltatások tekintetében is dinamikusan fejlődő települése. Ebből adódóan környezetvédelmi szempontból jelentősebb veszélyeztető hatásoknak van kitéve, mint egy iparilag fejletlen, vagy csak egyféle gazdasági kultúrát magáénak mondható település. Ez a helyzet a város jelen környezetvédelmi állapotával kapcsolatban kérdéseket vet fel, amelyek megválaszolása közös feladatunk.

Ilyen kérdések: hogyan lehet a meglévő és remélt fejlődést összehangolni a környezetvédelmi érdekekkel? Globalizálódó világunkban az évezredek természeti örökségünk, évszázados hagyományú kisvárosi kultúránk, gazdasági értékeink hogyan tarthatók fenn? Mit kaptunk? Mit adunk tovább?

Ezek azok a kérdések, melyek megválaszolása közös felelősségünk és amelyekhez szükséges ennek a széles spektrumnak egy szeletét, a múltbeli örökségünket, jelen környezeti állapotunkra gyakorolt hatásait megismernünk.

A tartalom szakmai vonatkozásaiban igyekszem közérthető maradni, hogy az olvasmányosságra való törekvéssel együtt ez sikerült-e, ön dönti el kedves olvasó.

A környezetvédelem csak azon területeinek történeti vizsgálatára vállalkozom, amelyek máig érezhető hatást gyakoroltak városunk környezetére, hatással vannak a legsürgősebb mai és jövőbeli feladatainkra.

Így természetesen kimaradtak nagyon fontos területek. Nem vizsgálom pld. a városi Zagyva helyzetét, valódi folyóvízzé tételének lehetőségeit. A közlekedési, a szolgáltatási és az üzemi zaj témakörét, a hulladékgazdálkodási gondjainkat, az allergén anyagok levegő-minőséget befolyásoló hatását.

Bízom benne, hogy a későbbiekben talán még lesz mód további fontos témák vizsgálatára is.

Történelmi hozományunk rövid áttekintése

Az emberi közösségeknek, így a településeknek is van kulturális, társadalmi és gazdasági öröksége. Ez determinálja a mai életüket, jövőbeni esélyeiket. Ugyanígy meghatározó a környezetvédelmi örökségük is.

A témát indíthatjuk egészen az őskortól, amikor nyiladozó értelmű elődeinket csak a mindennapi élelem szükséglete motiválta, az elejtett állatokat maradék nélkül (ma úgy mondjuk) hasznosították. A húst megették, a csontok egy részéből, a bőr-